

TOOPUNALIPU
EESTI NSV
AKADEEMILINE
BALLETI-

ORDENIGA
RIIKLIK
OOPERI- JA
TEATER

„ESTONIA“

Hoffmanni lood

Fantastiline ooper 3-es vaatuses, proloogi ja epiloogiga.

Muusika: JACQUES OFFENBACH.

Libreto: JULES BARBIER.

Lavastaja: PAUL MÄGI

Lavakujundus ja kostüümid:

ELDOR RENTER

Lavastaja assistent:

VELLO VIISIMAA

Ballettmeister: ENSV teen. kunstnik
ARTUR KOIT

Dirigent: ENSV teen. kunstnik
PRIIT NIGULA

Peakoormeister: ENSV teen. kunstnik,
TIIU TARGAMA

Koormeister:
IRA TRILLJÄRV

OSALISED:

Olympia ENSV teen. kunstnik
VEERA NELUS
ELENA SOLOVJOVA

Giulietta KLAUDIA TIIDUS
GERDA MURRE

Antonia ENSV rahvakunstnik,
ELSA MAASIK
PAULA PADRIK

Andreas }
Cochénille } ENNO EESMAA
Pitichinaccio }
Franz }

Lindorf	} ENSV teen. kunstnik AARO PÄRN
Coppelius	
Dapertutto	
Mirakel	
Niklaus	LIIDIA PANOVA SILVIA URB
Antonia ema	MADLI POOLA URVE TAUTS
Hoffmann	ENSV teen. kunstnik VIKTOR GURJEV ENDEL ANI
Spalanzani	ENSV rahvakunstnik MARTIN TARAS HEINO OTTO
Nathanael	HEINO OTTO HENDRIK KRUMM
Grespel	ENSV teen. kunstnik OTT RAUKAS ARTUR LINNAMÄGI
Luther	ARTUR LINNAMÄGI AUGUST SEPP
Hermann	ANTS AASMA
Schlemihl	ENSV teen. kunstnik VOOTELE VEIKAT AUGUST SEPP
Stella	* * *

III-nda vaatuse tantsus kaastegevad: MAIRE LOORENTS, TIJU
RANDVIIR, ÜLLE ULLA, ANATOLI HANSON, MAI MURDMAA,
VÄINO AREN.

Etenduse juht: JAAK RANDVA.

Fantastiline ooper «Hoffmanni lood» toob meie silme ette kaks maailma muusika- ja kirjandusklassikasse kuuluvat suurkuju. Need on — helilooja Jacques Offenbach ja Ernst Theodor Amadeus Hoffmann.

Tutvugem hetkeks nende kahe erilaadse andega, kes oma loomingulise pärandiga ligemale poolteise sajandi kestel on erutanud kogu maailma kirjandus- ja muusikasõprade südameid.

Jacques Offenbach sündis Kölnis Rheini ääres 20. juunil 1819. aastal oma vanemate seitsmenda lapsena. Juba õige varakult pälvivis ta nii vanemate kui ka paljude teiste tähelepanu oma erakordse muusikalise andega. Kaheksa aastasena käsitab ta küllaldase oskusega viiulit ja cellot, esinedes kohvikutes ja restoranides, ning 14-aastasena kohtame noort Jacques'i juba Pariisi Konservatooriumis, mille ta lõpetas silmapaistva čellist-virtuoosina.

Kuid J. Offenbachi muusikaline anne ei avaldunud ainult čellist-interpreedi osavais kätes, tema eredalt tundeküllases ettekandes. Ikka rohkem ja rohkem hakkas J. Offenbachi nimi kõlama ka heliloomingu alal.

Aastal 1855 avab J. Offenbach koos paari-kolme mõtteosalisega Pariisis ainulaadse Buffo-teatri, kus etendus peamiselt Offenbachi operetilooming. Ta komponeeris selle aja jooksul üle saja teose, nende hulgas säärased meisterteosed, nagu «Kihlus laterna all», «Orfeus põrgus», «Fortunio laul», «Ilus Helena», «Pariisi elu», «Pericola» ja palju teisi maailma operetivarasale kuuluvaid pärlid. Kuid vaatamata saavutatud edule operetiloomingu alal, vaatamata ka kõrgele vanusele ei olnud veel Offenbach heitnud peast üht mõtet — kirjutada ooper!

Aastal 1876, pöördunud tagasi oma trupiga Ameerikast, sattus viimaks ometi kümnete ja kümnete aastate otsimise järele Offenbachi kätte Jules Barbier'i libreto «Hoffmanni lood», mille aluseks oli kolm E. T. A. Hoffmanni novelli «Liivamees», «Lugu kaotatud peegelpildist» ja «Nõunik Crespel».

J. Offenbach vaimustus libretost ja juba 18. mail 1859. a. esitas ta kodus oma lähimatele sõpradele ooperi esialgse variandi ning 3. oktoobril samal aastal sulges meister lõplikult valminud klaviiri, nägematakuulmata ise oma loomingut teatrilaval, kuna samal ööl kustutas surm J. Offenbachi eluküünla. Ooper esietendus esmakordselt 10. veebr. 1881. Pariisi Opera Comique'is ning on püsinud siiani kogu maailma ooperilavade repertuaaris ühe populaarseima fantastilis-romantilise ooperina.

Ernst Theodor Amadeus Hoffmann sündis 24. jaanuaril 1776. a. Königsbergis Preisimaal. Lapsepõlv möödus tal tavalises väikekodanlikus ümbruses. Pärast keskhariduse saamist siirdus Hoffmann ülikooli õigusteadust õppima, kuid jätkas sealgi paralleelselt endise kiindumusega oma kunstilisi harrastusi nii muusika- kui ka joonistamise valdkonnas. Pärast Preisimaa lüüasaamist kaotas ta teenistuse ja hakkas tegelema muusikaga. Nii kohtamegi Hoffmanni aastatel 1808—1813 Bambergis teatri muusikadirektorina. Sellest ajast on ka pärit Hoffmanni esimesed muusikalise sisuga kirjanduslikud tööd, mis hiljem «Fantaasiapalades» ilmusid eri raamatuna. Sellel perioodil lõi Hoff-

mann ka oma populaarseima ooperi — «Undine», kuid juba järgmisel aastal kohtame teda jälle kui eriteadlast kriminaalõiguse alal, jätkates samal ajal oma kirjanduslikku tegevust. Nii ilmuvad tema «Fantaasiapalad Callot' maneeris», «Kuradi eliksiirid», «Öölood», «Serapionivennad», palju novelle, jutustusi, ja lõpuks lõpetamata romaan «Isakass Murri eluvaated». 1821. a. algul sai Hoffmann halvatuks ega tõusnudki enam haigeveest. Ta suri 20. juunil 1822. a. ainult 46 aastana, enne kui ta oma võimete piiri oleks saavutada jõudnud.

E. T. A. Hoffmanni looming

On niisama kahepalgeline kui ta elugi. Ta looming koosneb otsekui kahest eri kihist — reaalsest ja fantastilisest maailmast, kusjuures ta fantastilise maailma kirjeldamisel kasutab erilise armastusega realistlike, reaalsuse kujutamisel aga fantastilisi vahendeid. Seetõttu need kaks pinda kogu aeg otsekui segunevad, nihkuvad paigalt ja selle tulemuseks on teosed, mis on erandlikud oma kummalisuses, kuid luges saavad usutavaks ka tema kõige meeletumad väljamõeldised. Tema joonistatud kujud on haruldaselt plastilised, olgu nad kui tahes grotesksed.

Ta võtab näiteks midagi, mida me oleme sajad ja sajad korrad näinud, — kuskil pliidil seisab teekann, kaas ta peal hüpleb — ning selle fakti ta «märgib ümber» sel viisil, et lugejal hakkab pea ringi käima. Teekannust ronib välja paharett, arenevad kõige võimatamad sündmused.

Hoffmanni loominguga üheks iseloomulikuks jooneks on tema eriline kirg teisikkujude vastu, on nad siis antud otse teisikutena, või kaudselt — paigutades ühe kuju näiteks reaalsesse maailma, samas aga leides talle vastandi fantastika valdkonnas. Nii mitte ainult esemed, ka tavalised elavad inimesed muutuvad tihti Hoffmanni fantaasias üliloomulikeks loomadeks, esemeteks või groteskse värvinguga antud müstilisteks kujudeks. Näiteks jutustuses «Kuldpott» arhivaar Lindhorst, soliidne ametnik frakis, moondub korraga lendavaks salamandriks, keset rahu-likku jutuaajamist toas hüppab ta äkki aknast välja ja kaob jne. jne.

Tihti armastab Hoffmann tarvitada võtet, näha saatuslikke jõude, tumedaid võime pesitsemas teatud reaalseis kujudes, mis sobival hetkel astuvad välja fantastilistes olukordades, purustades inimlikke õnnetundeid.

Analüüsides Hoffmanni loomingut, kirjutab Heine: «Hoffmann nägi kõikjal tonte; ta muutis inimesed loomadeks ja need koguni Preisi õunõunikeks. Kogu loodus muutus talle tihti vaid halvasti lihvitud peegliks, kus ta tuhandet viisi moonutatult nägi vaid omaenese laibanägu ning tema looming pole midagi muud, kui kahekümnekõiteline hirmukarjatus, milles aga kõik kujud nagu veidrad karikatuurid klammerduvad alati maise tõelisuse külge».

Nii moodustabki Hoffmanni looming kindla lüli saksa kirjanduse arengus romantismist realismi. Ta püüab lahti rebida heaolusse sukel-
dunud väikekõnalikku maailma, ent kuidas seda teha, ta ei tea, ja nii jääbki talle üle vaid üks — luua mingi fantastiline utopia, kuhu kaduda oma unistuses.

OOPERI TEGEVUS

viib meid Lutheri veinikeldrisse Nürnbergis. Teener Andreas müüb nõunik Lindorfile kuulsa lauljatar Stella poolt Hoffmannile lähetatud kirja koos võtmega tema buduaari. Teatrist saabuvad üliõpilased ning hetk hiljem ka Hoffmann koos oma sõbra ja õpilase Niklausiga, et etenduse vaheajal juua õlut. Hoffmann alustab sõprade palvel lugu kääbus-Zaches'ist, kuid laulu kestel ta mõtted kanduvad oma armsamale, Stellale, kelles ta näeb kolme erinevat naist, kolme erineva hingega: need on — nukk, kunstnik, kurtisaan. Saanud siit idee, Hoffmanni erutatud mõte rändab edasi juba fantaasiamaailmas. Ta jutustab oma sõpradele kolm erinevat armulugu, nähes neis peale enda, muutuvas miljöö, tüübis ja karakteris, nii Stellat kui ka nõunik Lindorfi, kes tema rivaalina Stella suhtes kehastab kõikjal ta õnne purustavat kurjuse printsipi.

Hoffmanni esimene armastatu oli ühe itaalia füüsiku Spalanzani tütar Olympia, kes armunud Hoffmanni meeli köitis oma imepärastel nõidusliku iluga. See ilu kahekordistus veelgi, kui Hoffmann oli olnud salapäraselt optikult Coppeliuselt (Lindorf) erilise mõjuga prillid. Hoffmann tutvub Olympiaga Spalanzani poolt korraldatud ballil. Ta kuuleb ta kellukesena kõlisevat häält, isegi tantsib temaga, kuid äkki keset hoogsat valssi Hoffmann kaotab kiirest tempost tasakaalu, langeb maha, kusjuures purunevad ka prillid. Uuesti teadvusele tulles näeb ta Coppeliusi, kelle kätel lebab puruks rebitud nukk — Olympia. Kohutav pilge: Hoffmann oli armastanud hingetut automaati.

Teine armastatu, kellesse Hoffmann kogu hingega kiindus, oli Antonia, vana muusiku-pillimeistri Crespeli ainus tütar. Ühel õhtul, pärast isale antud töotust — mitte laulda, ilmub Hoffmann. Südamlik rõõm ehiv armunute kohtumist, kuid ainult hetkeks, majja siseneb ootamatult demonlik Dr. Mirakel (Lindorf, Coppelius). Crespeli ja Mirakeli kõnelusest selgub vapustav tõde: Antonia kannab endas surmava haiguse ohtlike idusid. Nüüd võtab ka Hoffmann Antonialt töotuse — mitte iial enam laulda. Antonia jääb üksi. Ilmub uuesti Antoniale nähtamatu, müstilise mõjuvõimega Dr. Mirakel, kes ta oma demonliku jõuga viib siiski nii kaugele, et Antonia murrab kõik antud töötused, kuuldes vaid oma armsa, surnud ema häält, andub vaid oma kunstile — laulule. Hetk hiljem sureb ta oma õnnetu isa kätel. Hoffmanni õnn on järjekordselt purunenud saatusliku jõu, Dr. Mirakelis kehastunud kurjuse, käe läbi.

Õõ Veneetsias. Hoffmanni armunud süda leegitseb kirglikus tules kurtisan Giulietta, kes on abielus Schlemihliga, mehega, kes on müünud oma varju Dapertuttole (Lindorf, Coppelius, Mirakel). Keset bakanaali ilmubki Dapertutto kuratlik kuju. Ta soovib, et Giulietta hangiks talle Hoffmanni peegelpildi. (Inimene, kes loobus oma varjust või peegelpildist, oli müünud oma hinge kuradile.) Giulietta täidab ta soovi, lubades Hoffmannile vastutasuks Schlemihli käes oleva kambri võtme. Lühikeses kahevõitluses Hoffmann surmab Schlemihli, saades nii oma valdusesse võtme, kuid paraku hilja. Pilkava naeruga lahkub gondlis Giulietta koos Pitichinaccioga (Andreas, Cochenille, Franz) vastu uutele armuseiklustele. Vihest meeletu Hoffmann sööstub neile järele, kuid sissejooksev Niklaus peatab ta: tuleb kiiresti põgeneda. Hoffmanni, Schlemihli mõrvarit otsivad valvurid. Hetk hiljem ongi Hoffmann juba

nendest ümber piiratud, kuid siin lõpeb ka Hoffmanni fantaasiaretk: Veneetsia muutub taas ta nägemuses Lutheri veinikeldriks, valvurid ta ümber üliõpilasteks. Kõik oli ainult fantaasia. Siiski mitte kõik. Seal istub ju Lindorf, see kehastunud õelus, deemonlik kurjus... Hoffmann, jäetud sõprade poolt üksi oma mõtetega, meenutab hetkeks Stellat, kelle ta paratamatult peab kaotama. Ilmub Stella, kes leiab eest lauale langenud Hoffmanni...

STELLA: «Hoffmann, kas te magate?»

LINDORF: «Ei ta viibib vaid oma unistuses... minu käsi, aulik daam.»

Stella lahkub koos Lindorfiga...

Lavastaja

SP